

Hans Küng

Globaali näkökulma ihmisen oikeuksiin ja velvollisuuksiin

Maailman astuttua uuteen aikakauteen sodat eivät enää ole ideologiasotia, vaan ennen kaikkea sotia sivilisaatioiden välillä. Näin uskoo ainakin Samuel P. Huntington, Harvardin yliopiston Strategisten opintojen instituutin johtaja. Hän kehittää tunnettua väitettään paljon keskustelua herättäneessä esseessään "Sivilisaatioiden törmäys?" (1993) ja tarkentaa sitä kolme vuotta myöhemmin kirjassaan, jolla on muuten sama nimi kuin esseellä, mutta nyt nimen perästä puuttuu kysymysmerkki.

Sivilisaatioiden sota?

Jotkut Huntingtonin lukijoista ovat syyttäneet häntä paitsi poliittisten ja taloudellisten ristiriitojen tulkitsemisestä ikään kuin valmiiksi annetuiksi etnisiksi ja kulttuurisiksi selkkauksiksi myös siitä, että hän on antanut niille uskonnollisen latauksen. Tässä yhteydessä on syytä tehdä pieni tarkennus: tietenkään useimmissa selkkauksissa ei ole ensisijaisesti kyse sivilisaatiosta ja uskonnosta vaan maa-alueiden omistuksesta, raaka-aineista, kaupasta ja rahasta, toisin sanoen taloudellisista, poliittisista ja sotilaallisista eduista. Huntington on kuitenkin oikeassa: etniset ja uskonnolliset rajanvedot muodostavat jatkuvasti kasvualustan aluekiistoille, poliittisille ristiriidoille ja taloudelliselle kilpailulle – rakenteille joiden avulla poliittiset, taloudelliset ja sotilaalliset selkkaukset voidaan oikeuttaa ja joiden avulla niitä voidaan lietsoa ja kärjistää. Olen samaa mieltä siitä, että kansojen välisten ristiriitojen ja selkkausten taustalta löytyy aina syvä kulttuurinen olottuus, jota ei tulisi jättää huomiotta.

Lyhyesti sanottuna Huntington on oikeassa kahdessa ratkaisevassa kysymyksessä:

– Niin kuin jo Toynbee aikoinaan osoitti, uskontojen perustava rooli maailmanpolitiikassa on syytä tunnustaa huolimatta niistä pintaa raappuvista poliitikoista ja politiikan teoreetikoista, joiden mielestä historiallisella, etnisellä ja uskonnollisella

syvätasolla ei ole merkitystä maailmanpolitiikan kiistoissa.

– Uskonnoista ei ole kehkeytyneessä (niin kuin Toynbee ajatteli) yhtä yhtenäistä uskontoa, jossa kristittyjen, muslimien, hindujen ja buddhalaisien ajatukset palvelisivat rinta rinnan yhtä ainoaa yhteistä yhteiskuntaa. Paljon realistisempaa on ottaa huomioon myös uskontojen keskinäinen kilpailu ja siitä mahdollisesti aiheutuvat selkkaukset.

Jokaiselle, joka vähänkin tuntee historiaa, on nimittäin selvää, että itäisen Euroopan (ja osin myös Afrikan) nykyiset valtioiden rajat vaikuttavat häilyviltä mikäli niitä verrataan rajoihin, jotka muinoin vedettiin kansojen, uskontojen ja uskontokuntien välille erottamaan Armeniaa ja Azerbaidzhanian, Gruusiaa ja Venäjää, Ukrainaa ja Venäjää sekä Jugoslavian eri kansoja. Ja tulevaisuudessakin on otettava huomioon sivilisaatioiden väliset ristiriidat. Syyt ovat geopolittisia. Koska maailma muuttuu koko ajan pienemmäksi, kosketukset eri sivilisaatioita edustavien kansojen välillä lisääntyvät entisestään, ja paikallisten taloudellisten ryhmittymien merkitys kasvaa kasvamistaan. Mutta syyt ovat myös kulttuurisia ja uskonnollis-poliittisia: (1) koska sivilisaatioiden väliset erot eivät ole

vain todellisia vaan myös perustavia; koska ne usein juontuvat jo ammoisista ajoista ja vaikuttavat elämään laajalti, aina lasten kasvattamisesta ja valtion rakentamisesta luonto- ja jumalkäsitykseen; (2) koska monet etsivät jälleen uskonnollisia juuriaan vieraannuttuaan kulttuuristaan ja kadotettuaan taloudellisen ja sosiaalisen modernisaation prosessin seurauksena illuusionsa lännen suhteen; (3) koska kulttuuriset erityispiirteet ja erot eivät ole yhtä leimallisia ja jyrkkiä kuin poliittiset ja taloudelliset, ja koska uskonto monasti jakaa miehet ja naiset paljon jyrkemmin ja ehdottomammin kuin kuuluminen johonkin tiettyyn kansaan.

Myönnettyäni näin Huntingtonin teorian ansiot minun täytyy saman tien tunnustaa olevani jyrkästi eri mieltä hänen kanssaan. Mielestäni Huntington liioittelee esittäessään kirjassaan ajatuksen, että merkittäviä sivilisaatioita täytyy pitää tärkeimpinä uuden aikakauden ulkopoliittikkaa muokkaavina ajattelumalleina, jotka ovat korvanneet kylmän sodan mallin sekä jaon ensimmäiseen, toiseen ja kolmanteen maailmaan. Erityisesti haluan arvostella kolmea seikkaa:

1. Huntingtonin teoria "törmäyskurssista" on liian yksinkertaistava. Hän leimaa uskonnollisiksi vain jotkut sivilisaatiot, ei esimerkiksi "läntistä" ja "japanilaista" sivilisaatiota. Lisäksi häneltä jää huomaamatta, että vastakkainasettelut yhden uskonnon tai sivilisaation sisällä ovat usein jyrkempiä kuin uskontojen tai sivilisaatioiden väliset erimielisyydet. Islamin sisällä on monasti enemmän jännitteitä kuin islamin ja läntisen maailman välillä. Viime aikoina käydyissä sodissa vastakkain ovat usein olleet samaan sivilisaatioon kuuluvat maat tai ryhmät: Iran-Irak, Irak-Kuwait, Somalia, Ruanda, Irlanti jne. Lisäksi voidaan kysyä, miksi Australia ja Israel muka kuuluisivat länteen, mutta latinalainen Amerikka ja Itä-Eurooppa eivät?

2. Huntingtonin teoria "törmäyskurssista" ruokkii ryhmittymä-ajattelua. Hän erottaa seitsemän tai kahdeksan "sivilisaatiota" toisistaan ikään kuin ne olisivat tyystin erillisiä ja omavaraisia eivätkä koskaan limityisi, vaikuttaisi toisiinsa ja jopa sekoittuisi keskenään, niin kuin esimerkiksi eurooppalaisissa ja pohjoisamerikkalaisissa kaupungeissa. Islam ymmärretään lännelle vihamieliseksi ryhmittymäksi, arkkiviholliseksi.

3. Huntingtonin teoria "törmäyskurssista" ei ota huomioon yhtäläisyyksiä. Yhden kristinuskon sisällä hän erottaa itäisen ortodoksisen sivilisaation läntisestä ja pohjoisamerikkalaisen sivilisaation latinalaisamerikkalaisesta. Kaikkialla hän korostaa kulttuurien vastakkainasettelua uhraamatta ajatustakaan perustaville yhtäläisyyksille, puhumattakaan yhteisistä piirteistä esimerkiksi kristinuskon, juutalaisuuden ja islamin välillä. Siksi hänen johtopäätöksensä väistämättömästi "sivilisaatioiden ja uskontojen törmäyksestä" on mielestäni väärä. Hänen alkuperäisen esseensä otsikkoa korosti kysymysmerkki, ja mielestäni hänen olisi pitänyt säilyttää se myös kirjansa nimessä, sillä törmäyskurssille on olemassa vaihtoehto.

Vaihtoehto: uskontojen välinen rauha

Mikäli moiset selkkaukset sivilisaatioiden ja uskontojen välillä olisivat todella väistämättömiä, ihmiskunnan tulevaisuus näyttäisi kovin synkältä. Tämä voisi johtaa syvään pessimismiin ja jopa vastuuttomaan kohtaloukseen.

Mikäli tulevaisuuden selkkaukset ovat ensisijaisesti sivilisaatioiden välisiä selkkauksia, ne syntyvät ikään kuin luonnostaan, jolloin niitä on mahdoton välttää. Siinä tapauksessa ihmiskuntaa odottaisi tulevaisuudessa taukoamaton sota. Tällöin ajaututtaisiin lopulta väistämättä sivilisaatioiden väliseen kolmanteen maailmansotaan, mikä johtaisi auttamatta ihmislajin tuhoon. Tälle kaikelle löytyy kuitenkin vaihtoehto.

Kirjassaan, tai ainakin sen viimeisen luvun jälkipuoliskolla, Huntington näyttää tarkentavan aiempaa vuoden 1993 esseessään esittämää kantaansa. Hän esittää nyt selvänä mielipiteenään, että näitä sivilisaatioiden välisiä selkkauksia tulee välttää, eikä vain väliaikaisilla ratkaisuilla. Hänen esittämänsä analyysi huipentuu vaatimukseen, johon harvoin törmää politiikkaa teoretisoivan kirjoituksissa: "että opetellaan paremmin ymmärtämään toisten sivilisaatioiden perustavia uskonnollisia ja filosofisia oletuksia sekä tapoja, joilla noiden sivilisaatioiden kansat mieltävät etunsa. Tämä vaatii halua löytää yhtäläisyyksiä läntisen ja muiden sivilisaatioiden väliltä." Ongelmana on vain se, että monistasivuisen kirjan lopusta löytyy yksi ainoa tämän kaltainen lause, enkä ole lainkaan varma, että se tekisi vaikutuksen Pentagoniin, joka pyytää lisämiljardeja Yhdysvaltain senaatin jo hyväksymään ohjuspuolustusjärjestelmään.

Yksi lause ei riitä, mutta sen voi kuitenkin lukea vähintäänkin epäsuoraksi tueksi sille "globaalin etiikan" tai "globaalien velvollisuuksien" hankkeelle, jolle loin perustukset jo 15 vuotta sitten kirjassani *Kristinuskon ja maailman uskonnot* (1984) muotoilemalla iskulauseen "ei maailmanrauhaa ilman uskontojen välistä sopua". Kyseisessä hankkeessa kehittelen strategiaa, jonka tarkoituksena on estää "sivilisaatioiden törmäys". Huntington ei selvästikään ole seurannut tätä keskustelua. Jo yli vuosikymmenen ajan lähtökohtanani on ollut seuraava ajatusketju: "Ei rauhaa kansakuntien välillä ilman rauhaa uskontojen välillä. Ei rauhaa uskontojen välillä ilman uskontojen keskinäistä vuoropuhelua. Ei vuoropuhelua uskontojen välillä ilman perusteellista tutustumista uskontoihin."

Globaali etiikka – kaksi julistusta

Ennen kuin menen askeleen pidemmälle ja puhun teille ihmisen oikeuksista ja velvollisuuksista, palautan mieleenne muutamia globaalin etiikan tärkeitä periaatteita:

- globaali etiikka ei ole uusi ideologia tai päällysrakenne;
- se ei vie pohjaa eri uskontojen ja filosofioiden omilta erityisiltä etiikoilta. Olisi naurettavaa kuvitella, että globaali etiikka korvaisi Tooran, vuorisäärän, Koraa-nin, Bhagavadgitan, Buddhan opit tai Kungfutsen keskustelut.
- globaali etiikka ei ole muuta kuin vähin tarpeellinen määrä yhteisiä arvoja, mittapuita ja perustavia asenteita.

Toisin sanoen:

- riittävä yksimielisyys sitovista arvoista, kiistämättömistä mittapuita ja moraalisisista asenteista, jonka kaikki uskonnot huolimatta niiden kieltämättömistä opillisista ja teologisista erimielisyyksistä voivat hyväksyä ja jota myös ei-uskovien tulisi tukea.
- tämä yksimielisyys arvoista on ensiarvoisen tärkeää etsittäessä ratkaisua maailmanpolitiikan suunnan puutteeseen, josta on tullut globaali ongelma.
- Globaali etiikka on siten hanke, jonka toteutumiseen

ei vuosikymmen riitä; se vaatii tietoisuuden muuttamista, mikä pääsikin hyvään alkuun viime vuosikymmenellä.

Jokainen, joka haluaa nähdä ihmisoikeuksia kunnioitettavan ja puolustettavan tähänastista tehokkaammin ympäri maailmaa, on varmastikin myös kiinnostunut muuttamaan tietoisuuttaan ihmisen sitoumuksista tai velvollisuuksista. Tietoisuus onkin jo muuttunut vähintäänkin kolmella eri alalla: me kaikki ajattelemme nyt toisin talouden ja luonnon suhteesta, aseistariisunnasta ja rauhasta sekä miesten ja naisten kumppanuudesta.

Nämä muutokset on nähtävä kontekstissa, jonka tarjoavat globaalit haasteet ja pyrkimykset luoda globaali etiikka, ihmiskunnan etiikka. Viime vuosina yritykset globaalin etiikan luomiseksi ovat saaneet laajaa kansainvälistä tukea. Erityisen tärkeitä ovat kaksi asiakirjaa:

- 4. syyskuuta 1993, ensimmäistä kertaa uskonnon historiassa, Chicagossa kokoontuneeseen Maailman uskontojen parlamenttiin osallistuneet hyväksyivät “Globaalin etiikan julistuksen”.
- 1. syyskuuta 1997, niin ikään ensimmäistä kertaa, entisten valtionpäämiesten tai pääministerien vuorovaikutusneuvosto piti globaalia etiikkaa tärkeänä ja luovutti Yhdistyneille Kansakunnille ehdotuksen nimeltä “Yleismaailmallinen ihmisen velvollisuuksien julistus”, jonka tarkoituksena oli korostaa, vahvistaa ja täydentää ihmisoikeuksia eettisestä näkökulmasta.
- Lisäksi kolmas Maailman uskontojen parlamentti, joka kokoontuu Kapkaupungissa joulukuussa 1999, julkaisee Chicagon julistukseen perustuvan “Kutsun Neuvoo-antaville instituutioille”.

Maailman uskontojen parlamentin lisäksi olin myös vuorovaikutusneuvoston vanhempi neuvonantaja. Siksi olin vastuussa tämän Yleismaailmallisen ihmisen velvollisuuksien julistuksen ensimmäisestä versiosta sekä siitä, että valtiomiesten ja monien eri mantereita, uskontoja ja aloja edustaneiden asiantuntijoiden lukuisat korjaus-ehdotukset otettiin julistuksessa huomioon. Seisonkin tietysti täysin tuon julistuksen takana. Mutta jos en olisi paininut vuosikausia kyseisten ongelmien kanssa ja lopulta kirjoittanut teosta *Globaalia etiikkaa globaaliin politiikkaan ja globaaliin taloustieteeseen* (1997), joka tarjoaa lavean selonteon kaikista tässä yhteydessä esiin nousevista ongelmista, en olisi lainkaan rohjennut muotoilla ensimmäistä versiota. Se liittyi läheisesti vuoden 1948 ihmisoikeuksien julistukseen sekä vuoden 1993 Globaalin etiikan julistukseen, joka tarvitsi maallisen poliittisen jatkon. Niinpä nämä julistukset eivät suinkaan ole osoituksia naiiviudesta, vaan ajattelutyön hedelmiä. Esiteltyäni historiallisen ja henkilökohtaisen kontekstin saanen nyt esittää joitakin huomioita, jotka näyttävät minusta keskeisiltä aiheemme kannalta.

Globalistuminen edellyttää globaalia etiikkaa

Vuorovaikutusneuvoston (IAC) tarjoama julistus ei ole pelkkä yksittäinen asiakirja. Se vastaa polttavaan globaalien eettisten mittapuiden tarpeeseen, jonka monet tärkeät kansainväliset elimet ovat ilmaisseet erilaisten raporttien sivuilla sekä YK:n globaalin hallinnon komissiossa (1995) että Kulttuurin ja kehityksen maailmankomissiossa (1995). Aiheesta on kaiken lisäksi keskusteltu jo kauan Maailman talousfoorumilla (WEF) Davosissa sekä uudessa UNESCO:n universaalien etiikan hankkeessa. Sii-

hen on yhä enemmän kiinnitetty huomiota myös Aasiassa, jossa usein koetaan ongelmalliseksi puhua ihmisoikeuksista puhumatta samalla ihmisen velvollisuuksista. Mahatma Gandhi, joka oli neuvonantajana YK:n Ihmisoikeuksien julistusta laadittaessa, kirjoitti että “oikeuksien Ganges-virran lähteet ovat velvollisuuksien Himalajalla”.

Ajankohtaisiksi nämä kansainvälisissä ja eri uskontoja yhdistävissä elimissä esiin nostetut kysymykset tekee se, että talouden, teknologian ja median globalistuminen on tuonut mukanaan ongelmien globalistumisen, aina talous- ja työvoimamarkkinoista ekologiaan ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen asti. Mikäli niihin löydetään globaaleja ratkaisuja, myös etiikan globalistuminen on välttämätöntä: ei kaikille yhteistä eettistä järjestelmää (“Etiikkaa”), vaan riittävästi kaikille yhteisiä eettisiä arvoja, perustavia asenteita ja mittapuita (“etiikka”), jotka ollaan valmiit hyväksymään maapallon joka kolkalla, kaikkien kansojen ja eturyhmien keskuudessa. Toisin sanoen tarvitaan yhteistä perustavaa inhimillistä etiikkaa. Uutta maailmanjärjestystä ei voi olla ilman maailman etiikkaa, globaalia etiikkaa.

Toivon kuitenkin, ettette ymmärrä minua väärin: vetoan sen puolesta, että etiikka löydetäisiin ja arvioitaisiin uudelleen politiikassa ja talouden piirissä. Kannatan vilpittömästi moraaliala (positiivisessa merkityksessä). Samaan aikaan kuitenkin vastustan moralismia (moraalia negatiivisessa merkityksessä). Moralitit ja moralisoijat nimittäin yliarvostavat moraaliala ja vaativat siltä liikoja. He tekevät moraaliala inhimillisen toiminnan ainoan mittapuun ja sulkevat silmänsä eri elämäntilanteiden suhteelliselta riippumattomuudelta. Näitä alueita ovat esimerkiksi talous, oikeus ja politiikka. Tämän seurauksena he ovat taipuvaisia pitämään ehdottomina normeja ja arvoja (kuten rauha, oikeudenmukaisuus, ympäristökysymykset, elämä ja rakkaus), jotka ovat oikeutettuja itsessään, ja kaiken lisäksi valjastamaan ne jonkin instituution – puolueen, kirkon tai eturyhmän – palvelukseen. Moralismi ilmenee yksipuolisena ja itsepuolaisena pitäytymisenä tiettyihin moraalisiin asemiin (esimerkiksi seksuaalista käyttäytymistä, ehkäisyä, aborttia, armokuolemaa jne. koskevissa kysymyksissä), jolloin järkevä ajatustenvaihto toisenlaisia vakaumuksia vaalivien kanssa käy mahdottomaksi. Juuri siksi vastustin (vieläpä onnistuneesti) sitä, että nämä kiistanaiheet otettaisiin esiin kahdessa edellä mainitussa julistuksessa, koska niistä ei vallitse yksimielisyyttä eri uskontojen välillä eikä edes minkään yksittäisen uskonnon sisällä. Kun korostamme muutamia kaikille yhteisiä eettisiä mittapuita, emme suinkaan halua tukea minkäänlaisia fundamentalisteja emmekä omaa etuaan ajavia poliitikkoja, jotka sortuvat käyttämään tämän päivän “terapeuttisen etiikan ja politiikanteon” tunteisiin vetoavaa kieltä.

Mutta moraaliala järkevät ihmiset eivät varmaankaan panisi vastaan: lailla on oltava moraaliala perusta! Emmekä pysty ostamaan kaupunkiemme ja yhteisöjemme turvallisuutta yksinkertaisesti vain rahalla ja lisäämällä poliisien ja vankiloitten määrää. Toisin sanoen se, että hyväksytään eettisesti lait (jotka tarjoavat valtiolle mahdollisuuden pakotteisiin ja jotka voidaan toimeenpanna väkisin) on jokaisen yhteiskunnan ja kulttuurin lähtökohta. Mitä hyötyä on uusista laeista, jos huomattava osa väestöstä tai valtaryhmittymistä tai yksilöistä ei edes aio noudattaa niitä tai jos he jatkuvasti löytävät uusia keinoja ajaakseen vastuuttomasti omia etujaan?

Quid leges sine moribus? kuuluu roomalainen sanonta: mihin on laeista ilman moraaliala?

Ihmisen velvollisuudet vahvistavat ihmisoikeuksia

Ihmisen velvollisuuksien julistus tukee ja vahvistaa eettisestä näkökulmasta Ihmisoikeuksien julistusta, mikä käy ilmi jo johdannosta:

“Me [...] uudistamme ja vahvistamme täten jo Yleismaailmallisessa Ihmisoikeuksien julistuksessa omaksumamme sitoumukset, kaikkien ihmisten arvokkuuden täyden hyväksymisen, heidän luovuttamattoman vapautensa ja yhdenvertaisuutensa sekä keskinäisen yhteisvastuunsa.”

Se, että ihmisoikeuksia ei monin paikoin kunnioiteta vaikka niiden vaaliminen olisi mahdollista, johtuu useimmiten poliittisen ja eettisen tahdon puutteesta. Ei käy kieltäminen, että “oikeusvaltioperiaate ja ihmisoikeuksien edistäminen riippuvat miesten ja naisten valmiudesta toimia oikeudenmukaisesti”. Tätä ei liioin kiellä yksikään ihmisoikeuksien puolesta taisteleva.

Tietenkin olisi virheellistä ajatella, että ihmisoikeuksien arvo lain silmissä riippuu siitä, millä tavoin ihmiset kantavat vastuullisuutensa. Ihmisoikeuksia ei voi pitää palkkiona moitteettomasta inhimillisestä käyttäytymisestä. Sehän tarkoittaisi, että oikeuksista voisivat nauttia vain ne, jotka ovat osoittaneet olevansa oikeuksien arvoisia täyttämällä velvollisuutensa yhteiskuntaa kohtaan. Moinen absurdi ajatus selvästikin loukkaisi ihmisen ehdotonta arvokkuutta, joka itsessään on sekä oikeuksien että velvollisuuksien perusta. Kukaan ei ole väittänyt, eikä väitä, että yksilöiden tai yhteisöjen on täytettävä jotkin tietyt inhimilliset velvollisuudet ennen kuin ihmisoikeuksia voidaan vaatia. Nämä oikeudet kuuluvat meille ihmisinä, mutta ihmisellä on aina samanaikaisesti sekä oikeuksia että velvollisuuksia: kaikki ihmisten säätämät lait ovat jo määritelmänsä mukaisesti kytkeytyneet velvollisuuteen noudattaa niitä. Oikeuksista ja velvollisuuksista voidaan toki kätevästi puhua erikseen, mutta niitä on mahdoton erottaa toisistaan. Niiden suhdetta täytyy kuvailla toisin. Ne eivät ole ominaisuuksia, joita voidaan lisätä tai vähentää ulkoisin keinoin, vaan ihmisenä olemisen kaksi toisiinsa kytkeytyvää ulottuvuutta sekä yksilöllisen että sosiaalisen piirissä.

Ei oikeuksia ilman velvollisuuksia! Tämä ajatus sinänsä ei ole uusi, vaan juontuu aina ihmisoikeuksien “perustamisvaiheista”. Vaatimus siitä esitettiin jo Ranskan suuren vallankumouksen yhteydessä, kun kansalliskokous keskusteli ihmisoikeuksista vuonna 1789. Mikäli esitetään ihmisoikeuksien julistus, sitä on täydennettävä julistuksella ihmisen velvollisuuksista. Muuten käy lopulta niin, että kaikilla on oikeuksia, jotka asetetaan vastakkain keskenään, eikä kukaan enää tunne velvollisuuksiaan, jota ilman nämä oikeudet menettävät merkityksensä. Lähes puolet kansalliskokouksesta, joka äänesti ihmisoikeuksien julistuksen puolesta, äänesti myös ihmisen velvollisuuksien julistuksen puolesta. Siitä lähtien tästä asiasta on keskusteltu.

Miten on meidän laitamme, yli 200 vuotta suuren vallankumouksen jälkeen? Me elämme itse asiassa suurelta osin yhteiskunnassa, jossa yksittäiset ryhmät vaativat oikeuksia toisiin nähden tunnustamatta omia velvollisuuksiaan. Tämä ei todellakaan johdu ihmisoikeuksien kirjaimista sellaisenaan, vaan niihin läheisesti liittyvistä tietyistä arveluttavista ajatusmalleista. Monien ihmisten tietoisuudessa ne ovat johtaneet siihen, että oikeuksia pidetään velvollisuuksia tärkeämpinä. Sen sijaan että

pyrkisimme ihmisoikeuksien kulttuuriin, törmäämmekin joukkoon kulttuurittomia, liioiteltuja vaatimuksia oikeuksista, jotka jättävät huomiotta sen mihin ihmisoikeudet tähtäävät. Vapauden, tasa-arvon ja veljeyden (osallistumisen) tarpeellista tasapainoa ei voi ottaa annettuna, vaan se täytyy löytää aina uudelleen. Ei käy kieltäminen, että elämme “vaatimusten yhteiskunnassa”, joka usein tekeytyy “oikeudellisten vaatimusten yhteiskunnaksi”, jopa “oikeuskiistojen yhteiskunnaksi”. Tämä tekee valtiosta “oikeusvaltion”. Eikö tämä osoita, että olisi tarpeen keskittyä velvollisuuksiin, erityisesti liiaksikin säädelyissä perustuslaillisissa valtioissamme, jotka syystäkin esittävät vaatimuksia oikeuksista?

Huolimatta YK:n vuoden 1948 Ihmisoikeuksien julistuksesta vakavat ihmisoikeusrikkomukset ovat yhä arkipäivää eri puolilla maapalloa. Tämä osoittaa, missä määrin ihmisoikeuksien julistaminen ja määrittäminen kaikkua kuuroille korville silloin, kun ihmiset, erityisesti valtaapitävät, omaksuvat jonkin seuraavista asenteista ihmisoikeuksia kohtaan: he jättävät ne huomiotta (“Mitä ne minua liikuttavat?”), tai lyövät niitä laimin (“Minun on ajateltava vain yhtiöni parasta”), tai sälyttävät niiden noudattamisen jollekin toiselle taholle (“Sitä varten on olemassa kirkko ja hyväntekeväisyysjärjestöjä”), tai yksinkertaisesti vain teeskentelevät noudattavansa niitä (“Me, hallitus, hallintoryhmä, teemme voitavamme”).

“Ihmisoikeuksien haavoittuvuus” ei itse asiassa juonnu käsitteestä itsestään vaan oikeuksia toteuttavien ihmisten poliittisen ja moraalisen tahdon puutteesta. Suoraan sanottuna ihmisoikeuksien tehokkaaseen toteutumiseen tarvitaan eettistä tahtoa ja motivaatiota hyväksyä velvollisuudet. Sitä ovat jo avoimesti korostaneet monet ihmisoikeuksien puolesta taistelevat, jotka toimivat aktiivisesti tämän maailman rintamalla ja tunnustautuvat globaalien etiikan kannattajiksi. Niinpä niiden, jotka haluavat tehokkaasti puolustaa ihmisoikeuksia, tulisi avosylin hyväksyä uusi moraalinen tahto ja eettisen toiminnan viitekehys, eikä torjua sitä omaksi tappiokseen.

Ihmisen velvollisuuksien julistuksessa eettisen toiminnan viitekehys ulottuu joltakin osin ihmisoikeuksia laajemmalle. Ihmisoikeuksien julistus ei suoranaisesti nosta esiin tällaista kattavaa moraalista vaatimusta. Ihmisen velvollisuuksien julistuksen on oltava kattavampi ja lähdeittävä paljon syvemmältä. Jo ihmisen velvollisuuksien julistuksen kaksi kantavaa periaatetta tarjoavat eettisen toiminnan viitekehysten arkielämään. Tämä kehys on yhtä kattava kuin perustavakin: ehdoton vaatimus siitä, että “jokaista ihmistä [...] on kohdeltava inhimillisesti”, sekä tuttu kultainen sääntö: “Mitä et halua tehtävän itsellesi, älä tee sitä muille.” Puhumattakaan velvollisuuksien julistuksen konkreettisista vaatimuksista, jotka koskevat totuudellisuutta, väkivallattomuutta, oikeudenmukaisuutta, yhteisvastuuta, kumppanuutta jne. Siinä missä Ihmisoikeuksien julistuksen on jätettävä auki kysymys siitä, mikä on moraalisesti sallittavaa ja mikä ei, Ihmisen velvollisuuksien julistus määrittelee tämän – ei lakina vaan moraalisenä imperatiivina.

Kuten Ihmisoikeuksien julistus, Ihmisen velvollisuuksien julistus on ensisijaisesti moraalinen vetoamus. Siksi se ei suoranaisesti sido niin kuin kansainvälinen laki, mutta se julistaa maailmalle joitakin yhteisöllisen ja yksilöllisen käyttäytymisen perustavia normeja, joita kaikkien tulisi noudattaa. Tietenkin tällä vetoamuksella on ajateltu olevan vaikutuksensa lain ja politiikan käytäntöihin. Se ei kuitenkaan tähtää mihinkään laissa määriteltyyn moraalisiin. Ihmisen velvollisuuksien julistusta leimaa nimen-

omaan se, että sen tavoitteena ei ole tulla kirjatuksi lakipykäliin, mikä on joka tapauksessa mahdotonta kun on kyse moraalista asenteista kuten totuudellisuus ja oikeudenmukaisuus. Sen tavoitteena on vapaaehtoinen velvollisuuksien kantaminen. Velvollisuuksien julistusta tulisi siten pitää pikemminkin moraalisesti kuin lain silmissä sitovana.

Ei syytä huoleen: moraalialia ja kumppanuutta ei voida “määrätä” ikään kuin velvollisuuksina. Ja paras rauhan tae on itse asiassa toimiva valtio, joka takaa laillisuuden kansalaisilleen. Mutta juuri siksi, että moraalialia ja kumppanuutta ei voida määrätä, kansalaisten henkilökohtainen vastuu on välttämätön. Demokraattinen valtio moniarvoisessa yhteiskunnassa on riippuvainen arvoja, normeja ja velvollisuuksia koskevasta yksimielisyydestä juuri siksi, että se ei pysty itse luomaan tätä yksimielisyyttä eikä määräämään sitä.

Niiden, jotka kantavat huolta erityisesti ihmisoikeuksista, tulisi tietää että Ihmisoikeuksien julistus, sen 29. artikla, määrittelee yksilön velvollisuudet yhteisöä kohtaan. Tästä seuraa lahjomattoman logiikan mukaan, että Ihmisen velvollisuuksien julistus ei voi millään tavoin asettaa vastakkain Ihmisoikeuksien julistuksen kanssa. Ja vaikka ihmisoikeuksia koskevat konkreettiset poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset artikkelit olivat mahdollisia ja tarpeellisia kansainvälisissä sopimuksissa 1960-luvulla, 29. artiklan kehittäminen laajentamalla ja tarkentamalla velvollisuuksien määrittelyä 1990-luvulla ei voi olla kiellettyä. Päinvastoin, juuri tämän valossa käy selväksi, että ihmisen oikeudet ja hänen velvollisuutensa yhteiskunnassa eivät rajoita vaan pikemminkin täydentävät toisiaan hedelmällisellä tavalla – ja kaikkien ihmisoikeuksien puolesta taistelevien tulisi huomata, että tämä lujittaa heidän asemaansa ja antaa pontta heidän taistelulleen. Ei ole sattuma, että kyseinen 29. artikla puhuu “moraalin, julkisen järjestyksen ja yleisen hyvinvoinnin oikeutetuista vaatimuksista kansanvaltaisessa yhteiskunnassa.”

Johtopäätökset

Globaalien etiikan hanke on jatkuva prosessi. Se on edennyt pitkin harppauksin hyvin lyhyessä ajassa. Nyt näyttää olevan aika edistää hanketta teidän avullanne. Konkreettisesti: meidän tulisi alkaa valmistautuminen vuoteen 2001, YK:n Kansainväliseen vuoteen kansakuntien välisen vuoropuhelun edistämiseksi, vahvistamalla yhtä siviilisaatioiden välisen vuoropuhelun ehdottomista perustoista, nimittäin vähintään tarpeellista määrää kaikkien hyväksymiä eettisiä arvoja, asenteita ja mittapuita.

Sallinette minun tiivistää realistinen visioni kolmeksi vaiheeksi:

- ilman globaalialia etiikkaa maapallomme ei selviä;
- ilman uskontojen välistä rauhaa ei ole kansakuntien välistä rauhaa;
- ilman uskontojen ja siviilisaatioiden keskinäistä vuoropuhelua ja yhteistyötä uskontojen välillä ei ole rauhaa.

Suomentanut Jyrki Vainonen